

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Nadežda Kašiarová

Konstruktivistický prístup vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Banská Bystrica

2012

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Nadežda Kašiarová

Kontakt na autora: Metodicko-pedagogické centrum, Horná 97, 975 46 Banská Bystrica
nadezda.kasiarova@mpc-edu.sk

Názov OPS/OSO: Konštruktivistický prístup vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2012

Odborné stanovisko vypracoval: PaedDr. Renáta Pondelíková

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov. Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Didaktický konštruktivizmus, model konceptuálnej zmeny, prekoncept, kognitívny konflikt, kognitívna rovnováha, učenie sa, slovenský jazyk a literatúra, komunikačné jazykové kompetencie, učivo, zážitkové učenie.

Anotácia

Vo svojej práci o osvedčenej pedagogickej skúsenosti ponúkam učiteľom pre nižšie stredné vzdelávanie námety na aplikáciu princípov didaktického konštruktivizmu vo vyučovaní v predmete slovenský jazyk a literatúra. Zamerala som sa na prípravu vyučovacích blokov podľa modelu konceptuálnej zmeny, v ktorom sú cielene plánované činnosti, umožňujúce objavovanie nových poznatkov a súčasne získavanie nových komunikačných kompetencií samotnými žiakmi v jazykovej zložke v prepojení s literárnou výchovou.

OBSAH

Úvod	5
1 Ciele predmetu slovenský jazyk a literatúra	7
2 Učenie sa objavovaním.....	9
2.1 Učenie sa žiaka podľa princípov didaktického konštruktivismu.....	9
2.2 Model konceptuálnej zmeny	9
2.3 Princípy zážitkového učenia	11
3 Námety na zapojenie žiakov do objavovania.....	13
3.1 Opis pracovného postupu.....	14
3.2 Vnútoraná kompozícia.....	16
3.3 Príhovor.....	18
3.4 Debata.....	20
3.5 Jazykové štýly.....	22
Záver	24
Zoznam bibliografických zdrojov	25
Zoznam príloh	26

ÚVOD

Ako pripraviť vyučovanie, aby sa žiaci nenudili, aby ich nové poznatky zaujali, aby vnímali vyučovanie ako zmysluplnú činnosť? To sú otázky, ktoré potvrdzujú, že riadenie procesov učenia sa žiakov na vyučovaní je jednou z kľúčových oblastí práce učiteľa a vyžaduje si potrebné kompetencie.

Základom je pripraviť podmienky na využitie a prejavenie aktivity žiaka v získavaní a osvojovaní nových poznatkov aj na vyučovaní slovenského jazyka a literatúry. Koncepcia vyučovania, ktorá ponúka učiteľom pre nižšie stredné vzdelávanie, ako tento „problém“ riešiť, je založená na využití princípov didaktického konštruktivismu vo vyučovacom procese.

Problémom, na ktorý chcem reagovať, je samotný proces objavovania poznatkov, ktorý je potrebné naplánovať tak, aby žiaci mali možnosť samostatne a aktívne pracovať už vo fáze sprístupňovania nového učiva. Východiskom sú ciele dané vzdelávacím štandardom pre predmet slovenského jazyka a literatúry (ISCED 2), podľa ktorého sa **realizačná rovina vzdelávania predmetu SJL priklonila ku konštruktivistickému prístupu k učeniu**. Znamená to, že riešením úloh žiak sám prichádza na základe usmerňovaného zážitkového vyučovania na nové poznatky, ktoré vyučujúci systematizuje a zovšeobecňuje.

Uvedená téma bola súčasťou vzdelávania učiteľov vo vzdelávacom programe *Metodika výučby SJL podľa nových pedagogických dokumentov* a samotný model analyzovali účastníci vzdelávania v konkrétnych aktivitách. Na základe vlastného učenia sa učitelia pozitívne prijali model konceptuálnej zmeny ako nový poznatok, využiteľný v praxi.

Hlavným cieľom práce je prezentovať možnosti aplikácie princípov didaktického konštruktivismu v edukačnom procese. Obsahom sú teoretické poznatky, didaktické východiská na realizáciu vyučovania podľa modelu konceptuálnej zmeny a námety na aplikáciu vo vybranom učive v predmete SJL v 5 – 9. ročníku ZŠ, koncipované podľa uvedeného modelu. V prílohe uvádzam ukážku aplikácie od účastníčky vzdelávania a hodnotenie realizácie modelu, ktorý spracovala učiteľka v atestačnej práci. Mojm zámerom je povzbudiť učiteľov slovenského jazyka a literatúry k výraznejšiemu uplatňovaniu prístupu, ktorý umožňuje žiakom objavovanie nových poznatkov vlastnou aktivitou.

1 CIELE PREDMETU SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA

Výchovno-vzdelávacie procesy sa v predmetoch vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia, podobne ako v ďalších predmetoch, realizuje od roku 2008 podľa Štátneho vzdelávacieho programu pre nižšie stredné vzdelávanie (ISCED 2). Uvedený dokument zavádza mnohé zmeny, predovšetkým kompetenčne ponímané ciele výchovy a vzdelávania a zdôraznenie aktívneho učenia sa žiaka v osvojovaní vedomostí, zručností a formovaní postojov.

V predmete slovenský jazyk a literatúra vyplýva zmena v *sústave vzdelávacích cieľov* z nového členenia všeobecných cieľov vzdelávania a zo zavedenia kompetenčno-pojmového modelu výchovy a vzdelávania. V jazykovej a slohovej časti predmetu je dôraz na interaktívnom využití komunikačných nástrojov, rozvoj sociálnej interakcie a formovania autonómneho správania (Vzdelávacie štandard pre slovenský jazyk a literatúru, ISCED 2). Cieľom je rozvoj komunikačných jazykových kompetencií, preto sa žiaci sa majú naučiť pracovať s informáciami, rozvíjať svoju čitateľskú gramotnosť a hlavne tvoriť vlastné komunikáty na rôzne účely. Východiskom je práca s jazykovými komunikátmi, a to interpretačno-hodnotiacim spôsobom, pričom si žiaci osvojujú potrebné vedomosti o jazyku z jednotlivých jazykových rovín.

V procese vzdelávania sa odporúča konštruktivistický prístup k učeniu, aby sa zvýšila kvalita vedomostí a zručností žiakov. Znamená to, že žiak sám riešením úloh objavuje na základe usmerňovaného zážitkového vyučovania nové poznatky, ktoré potom vyučujúci systematizuje a zovšeobecňuje (ISCED 2). Objavovanie si vyžaduje skúsenosť, a preto je logické, že odporúčaným spôsobom učenia sa je zážitkové učenie, ktoré usmerňuje a cielene pripravuje a vedie učiteľ.

Zmena v cieľoch a obsahu vzdelávania v predmete SJL si vyžaduje od vyučujúcich zanechať transmisívny model vyučovania, zameraný na odovzdávanie poznatkov žiakom, a vytvárať podmienky na aktívne učenie sa žiakov, založené na objavovaní. Budovanie (konštruovanie) vlastného poznávania ukazuje žiakom zmysel učenia sa a môže významne vplývať na motiváciu k učeniu sa.

Prechod na tento model nie je u vyučujúcich bezproblémový a jednoduchý. Prezentované názory učiteľov na rôznych fórach vypovedajú o tom, že nové východiská (ISCED 2, vzdelávacie štandard) bolo potrebné interpretovať, vyjasňovať, a na základe toho učiť sa plánovať podľa nich vyučovanie, prípadne vzdelávať sa v danej oblasti.

Zavedenie princípov didaktického konštruktivismu si vyžaduje okrem potrebných vedomostí a zručností vytvorenie postoja k tejto zmene a jej znútornenie zo strany učiteľa, čo je dlhodobý proces. Učitelia majú malé skúsenosti aj napriek tomu, že mali možnosť využívať aj v období pred reformou aktivizujúce koncepcie – problémové, projektové vyučovanie a iné. Zmenu postojov ovplyvňujú, pochopiteľne, pretrvávajúce preferencie vedomostí, direktívny štýl vyučovania, nedostatok inšpirácií, príkladov. Na druhej strane je prezentovaná skúsenosť, že transmisívny model žiakov neaktivizuje, naopak, vedie k pohodlnosti, pasivite a formálnemu prístupu k vzdelávaniu.

2 UČENIE SA OBJAVOVANÍM

2.1 Učenie sa žiaka podľa princípov didaktického konštruktivismu

Teoretickým východiskom pre zlepšenie kvality poznania žiakov je pedagogický smer konštruktivismus, ktorý podľa Tureka (2005) nepredstavuje jednoznačnú a vyhranenú pedagogickú koncepciu, ale skôr spôsob uvažovania o poznaní. Snaží sa prekonať tradičné vyučovanie, založené na transmisívnosti – odovzdávaní učiva žiakom v definitívnej, konečnej podobe. Takýmto spôsobom je možné naučiť žiakov fakty a mechanicky vykonávať určité postupy. Význam a pochopenie tohto druhu poznatkov nemôže byť odovzdané žiakovi, pretože porozumenie si učiaci subjekt vytvára, konštruuje sám. Zvažuje nové informácie, porovnáva ich s predchádzajúcimi skúsenosťami, prispôsobuje a pretvára tak, aby mu dávali zmysel z hľadiska toho, čo už o svete vie. Konštruovanie poznania je aktívnym procesom a žiak musí dostať príležitosť s učivom pracovať.

Pedagogický konštruktivismus vychádza zo spojenia kognitívneho a sociálneho konštruktivismu. Učenie je považované za výsledok mentálnej konštrukcie. Ľudia sa najlepšie učia vtedy, keď aktívne konštruujú, vytvárajú svoje vlastné chápanie vecí, javov, súvislostí a pod. Žiaci sa majú učiť tak, že nové informácie dávajú do súvislostí s tým, čo už vedia, budujú si poznanie na predchádzajúcich poznatkoch. Samostatnosť, iniciatíva a dialóg žiakov vo vyučovaní sa podporuje a oceňuje. Žiaci navrhujú svoje vlastné riešenia úloh, skúmajú a overujú svoje idey a hypotézy.

Zmysluplnosť využitia konštruktivismu v edukačnom procese podporuje Lapitka (2009), ktorý uvádza že „konštruktivistická teória a prax nielenže stavajú pred žiaka, resp. skupiny žiakov problémy, ktoré majú riešiť, ale tieto problémové úlohy sa koncipujú tak, aby zodpovedali nielen obsahu vednej disciplíny transformovanej do vyučovacieho predmetu, ale aj ohľadom na zámerný rozvoj žiakových poznávacích operácií. Vnútorne, psychické konanie žiaka už nie je bezo zvyšku „čiernou skrinkou“, pretože je vyvolané zámerným spôsobom“. Pripomína tiež myšlienky jedného z tvorcov úspešného vzdelávacieho programu z prírodovedy F. Pottengera:

1. Vzdelávanie je proces individuálneho budovania vedomostí na základe vlastnej skúsenosti a premýšľania žiaka.
2. Budovanie vedomostí sa uskutočňuje vtedy, keď sú predchádzajúce vedomosti subjektívne preformulované a spájajú sa s novými informáciami, a to na základe vrodených mechanizmov a mechanizmov neskôr získaných.
3. Emócie, zmysly, záujem a zvedavosť, to všetko hrá úlohu pri výbere toho, ktorá zmyslová skúsenosť sa stane súčasťou novej skladby vedomostí.

2.2 Model konceptuálnej zmeny

Nové pojmy pre učiteľa:

prekoncept – prvotná predstava žiaka o učive, v mozgu vytvorená schéma (skúsenosti, poznatky zo školy, z literatúry, film, televízia...)

kognitívny konflikt – nerovnováha, nesúlad s tým, čo už žiak vie, rozdiel medzi ich predstavou, očakávaním a novou informáciou, pozorovaným údajom...

kognitívna rovnováha - stav, ktorý nastane po nájdení riešenia, zmena doterajších predstáv v prospech vedeckých predstáv, o platnosti ktorých sa presvedčili

model konceptuálnej zmeny – postup, v ktorom učiteľ pracuje so žiackymi predstavami s dôrazom na vytvorenie kognitívneho konfliktu:

Vhodným rámcom na aplikáciu princípov didaktického konštruktivismu je **model konceptuálnej zmeny**, ktorým cielene umožňuje žiakovi objavovať nové poznatky. „Vyučovanie má byť z pozície konštruktivismu naplánované tak, aby **každý žiak mal možnosť skonštruovať si sám svoje poznanie a využívať svoje doterajšie vedomosti a skúsenosti a tiež komunikáciu so spolužiakmi**. Učiteľ má na takto poňaté vyučovanie vytvárať podmienky. Pôsobí ako facilitátor, uľahčovateľ žiakovho učenia, pomáha žiakovi, keď žiak o to požiada, vedie ho na ceste poznávania, ale nemôže zaňho skonštruovať žiadané vedomosti, k tomu sa musí žiak vlastnou pracovnou i sociálnou aktivitou dopracovať sám.“ (Tóthová, in Gavora, 2008)

Konštruktivistickí predpokladajú, že žiaci majú spontánne vytvorené predstavy o javoch zo svojho každodenného života (naivné teórie). Navrhujú pracovať so žiakmi využitím tzv. **modelu konceptuálnej zmeny**. Obsahuje tri fázy:

Predstavenie nového javu, procesu, informácie a vyjadrenie žiackych prekonceptov – predstav o jave. Učiteľ predstaví nový jav alebo oboznámi žiakov s novou informáciou, ktorá sa týka nového učiva, čo najinšpiratívnejšie a vyzve ich, aby vyjadrili svoje chápanie javu, informácie, prípadne svoj názor. Každý žiak môže inak vnímať a vysvetľovať si predstavený jav, informáciu, mať vlastné „naivné teórie“. Očakáva sa, že sa vyjadrenia žiakov budú odlišovať, preto treba poskytnúť čas na ich vyjadrenie a diskusiu o nich. Učiteľ si môže vybrať z nasledujúcich možných činností, ako realizovať prvú fázu:

- *Krátky opis javu, udalosti publikovanej v médiách, vlastnej skúsenosti učiteľa.*
- *Konkrétne predvedenie (demonštrácia) nového javu učiteľom.*
- *Úvodné hranie roly, situácie, o ktorej sa budú žiaci učiť.*
- *Premietnutie krátkeho videozáznamu o danom jave.*
- *Premietnutie fotografií, obrázkov o danom jave.*
- *Uvedenie zaujímavej správy z novín, zo správ, z odbornej literatúry, z diania v umeleckej sfére.*
- *Prečítanie krátkej správy z autentického historického zdroja (denná tlač, kronika mesta, dejepisná čítanka a pod.)*
- *Prečítanie krátkej ukážky z literárneho diela, ktoré žiaci zatiaľ nepreberali.*
- *Otázky pre žiakov: Už ste o tom počuli? Už ste to zažili? Aká je vaša skúsenosť?*

Vnesenie rušivej udalosti. Učiteľ oboznámi žiakov s ďalšou, tentoraz šokujúcou (neočakávanou) informáciou o téme, ktorej príčinu žiaci nevedia vysvetliť za pomoci svojich pôvodných predpokladov a doterajších poznatkov. Cieľom je vyvolať kognitívny konflikt, ktorý vyplýva najmä z rozdielu medzi ich očakávaním a pozorovanými (novými) údajmi.

Činnosti po úvodnej diskusii:

- *Predviesť, prečítať, povedať alebo premietnuť žiakovi niečo šokujúce či prekvapujúce o danej téme.*
- *Dať žiakovi prečítať tri rôzne príbehy či zahrať tri krátke scény ohľadom javu, o ktorom sa majú učiť.*
- *Dať otázku žiakovi, na ktorú (predpokladá) nevedia žiaci jasne odpovedať, resp. sa medzi sebou v odpovediach nezhodujú.*

Možné otázky:

- *Aký máte názor? Čo si o tom myslíte? Ako si to vysvetľujete? Prečo? Z čoho tak usudzujete? Ako by ste to urobili? Čo k tomu musíte zistiť? Veríte tomu alebo nie? Vysvetli svoj názor. Vedel by si dokázať, že to platí? Kedy, v akej spoločnosti sa to asi stalo? Na základe čoho si to myslíš? Dokáž svoje tvrdenie.*

Reštruktúrovanie pôvodných predstáv – prijatie novej predstavy o pozorovanom jave.

Žiaci vykonávajú rozličné činnosti (skúmajú súvislosti, texty, správy z dennej tlače, odborné texty, praktické činnosti – pokusy, diskusie). Hľadajú skutočné príčiny šokujúcej (novej) informácie, prípadne súvislosti, ktoré k nej viedli alebo hľadajú nové vysvetlenia pre nevysvetlený jav. Ak ich nájdu, dochádza k návratu do stavu kognitívnej rovnováhy. Riešenie má žiakov viesť k zmene doterajších predstáv v prospech komplexnejšej novej predstavy o skúmanej problematike, o platnosti ktorej sa sami presvedčili.

Po preskúmaní dostupných materiálov, vykonaní pozorovaní, skupinových diskusiách môžu dospieť k správne vysvetleniu javu, informácie. Žiaci prezentujú výsledky, argumentujú, diskutujú o dôkazoch tvrdení. Spolu s učiteľom zhrnú podstatu toho, čo sa naučili.

Na prípravu a realizáciu modelu sú odporúčané tieto **zásady**:

- Žiaci musia mať všetky základné vedomosti a zručnosti potrebné pre úspešné zvládnutie úlohy.
- Žiaci musia rozumieť, čo sa od nich vyžaduje.
- Veľká väčšina žiakov musí byť schopná úlohu splniť.
- Prácu žiakov je nutné pozorne sledovať.
- Zvoľte si takú tému, aby nebolo pravdepodobné, že žiaci budú vopred poznať odpoveď.
- Dajte žiakom dostatok času.
- Na konci spolu so žiakmi zhrňte všetko, čo sa mali naučiť.

Fázy modelu na seba nadväzujú, medzi činnosťami je logická súvislosť a výsledkom učenia sa by mal byť nový poznatok, ktorý „objavili“ žiaci. Vznikol na základe **zmeny** predstáv, naivnej teórie žiaka v prospech vedeckých predstáv či komplexnejšej novej predstavy o skúmanej problematike, čím sa dosiahne **konceptuálna zmena**.

2.3 Princípy zážitkového učenia

Didaktický konštruktivizmus je koncepčným rámcom pre zmenu, model konceptuálnej zmeny už nastavuje realizáciu vo vyučovaní. Je logické, že v postupoch objavovania sa budeme orientovať **na zážitkové učenie**. Podstatou je **objavovanie poznatkov pri vlastnej činnosti so zážitím nejakej emocionálnej skúsenosti**. Aplikácia zážitkového učenia je realizovaná prostredníctvom techník a aktivít štruktúrovaných hier ktoré sú vedené a organizované učiteľom, aby sa žiakom poskytla žiaduca učebná skúsenosť. (Kariková, 2001)

Podľa zážitkovej pedagogiky je základom vlastná aktivita, prostredníctvom ktorej vychovávaný získava zážitky. Typickým je **zapojenie celého človeka** - fyzicky, intelektuálne aj emočne vrátane pocitov a zmyslov, jeho predchádzajúcich skúseností ako aj následné spracovanie zážitku. Čím viac vlastnej energie účastník musí vynaložiť, tým je zážitok intenzívnejší, zapamätateľnejší a využiteľnejší pre výučbu. Ak je poznatok sprevádzaný emocionálnym zážitkom, je uloženie tohto poznatku v dlhodobej pamäti podporené práve prežitou emóciou. Nestačí iba nejaký emocionálny či fyzický zážitok na to, aby sa človek niečo naučil. Existuje rozdiel medzi rekreačným zážitkom a zážitkom pedagogickým, ktorý spočíva v reflexii. K učeniu dochádza až po preskúmaní a spracovaní skúsenosti, ktorú zážitok vyvolal. To v zážitkovej pedagogike znamená, že na nadobudnutie poznatku nestačí samotná aktivita, ale rovnako dôležitá je **reflexia** a následné **upevnenie** si nadobudnutého poznatku či skúsenosti. (Franc a kol., 2007)

Na zážitkové učenie môžeme využiť rôzne **metódy a formy**. Kariková (2001) uvádza najčastejšie metódy v tomto členení:

Dialóg a skupinové diskusné metódy – žiaci sa učia vyslovovať svoje názory, rešpektovať názor druhých a vzájomne sa počúvať (vo dvojiciach, v menších skupinách).

Pohybové aktivity – *pohybové hry, simulačné hry* s cieľom aktivizovať a motivovať žiakov, relaxácia, imitácia určitého správania...).

Výtvarné aktivity – kreslenie, modelovanie, tvorba koláže, plagátov a pod. Cieľom je uvoľnenie žiakov, netradičné vyjadrovanie citov, rozvoj neverbálnej komunikácie, spolupráca, tvorivosť ...

Hudobné aktivity - cieľom je uvoľnenie žiakov, navodenie príjemnej atmosféry, rozvoj empatie, tvorivosti a pod.

Písomné aktivity – *tvorivé písanie, písanie úvah, esejí, myšlienkové mapy, rozbor umeleckých diel, spoločná tvorba, tvorba projektov, časopisu.*

Viacrozmerné aktivity - *hranie roly, modelovanie situácií, dramatizácia, simulačné hry a pod.*

Bádateľské aktivity – hra na výskumníkov, bádateľov na rôznych hodinách.

Predpokladom na realizáciu princípov didaktického konštruktivismu je, aby si učiteľ osvojil teoretické poznatky o konštruktivizme, ktoré môže získať aj neformálnym vzdelávaním. Odporúčame aj absolvovanie vzdelávania na získanie zručností v príprave zážitkového učenia sa žiakov. V samotnej príprave je dôležité zamerať sa na výber učiva, ktoré považuje za vhodné na vyučovanie objavovaním podľa modelu konceptuálnej zmeny – tematický celok, nový pojem nová zručnosť. Na základe poznania svojich žiakov uvažuje a potom sformuluje situáciu, úlohu, ktorou môže vyvolať kognitívny konflikt vo vedomí žiakov a navrhne vyučovaciu hodinu alebo blok hodín podľa daného modelu.

3 NÁMETY NA ZAPOJENIE ŽIAKOV DO OBJAVOVANIA

Ako sme už spomenuli, cieľom predmetu slovenský jazyk a literatúra je „*rozvíjanie komunikačných spôsobilostí žiakov, ktorí majú v čo najväčšom rozsahu interpretačno-hodnotiacim spôsobom pracovať s jazykovými komunikátmi. Najväčší akcent sa pritom kladie na vlastnú tvorbu jazykových prejavov, prácu s informáciami, čitateľskú gramotnosť, schopnosť argumentovať ap.*“ (ISCED 2, 2008). V rámci komunikačnej kompetencie potrebujú žiaci osvojiť si vedomosti, ktoré sú určené v obsahovom štandarde pre predmet SJL. Postupnosť zavádzania nových pojmov a ich zvládnutie na úrovni aplikácie je členená na tri etapy (podľa ročníkov – 5., 6. a 7.; 8. a 9. ročník).

Vzhľadom na to, že v aplikácii poznatkov z jednotlivých jazykových rovín bývajú u žiakov problémy prejavujúce sa najmä v písaní aj hovorení, je dôležité, ako budeme motivovať žiakov pri učení sa. V uplatňovaní postupu podľa modelu konceptuálnej zmeny odporúčame zamerať sa nato, aby žiaci pochopili **význam konkrétneho poznatku pre vlastnú jazykovú prax** – byť zrozumiteľný v hovorenom a ústnom prejave vo vzťahu k iným a naopak rozumieť hovorenému prejavu a písanému textu, ktorý vytvoril niekto iný.

Vo fáze plánovania sa učiteľ orientuje podľa vzdelávacieho štandardu pre predmet SJL a vyberie si učivo vhodné na vyučovanie podľa modelu konceptuálnej zmeny – nový pojem v príslušnej jazykovej rovine alebo novú zručnosť v rámci niektorej kompetencie. V návrhu vyučovacej hodiny, bloku, tematického celku uvažuje o spôsobe prezentovania informácií, ktoré budú súvisieť s novým poznatkom a navrhne situáciu, úlohu, ktorou môže učiteľ vyvolať kognitívny konflikt vo vedomí žiakov. Pripraví postup, ktorý žiakov vedie v objavovaní nových poznatkov vlastným – zážitkovým učením sa. V každej jazykovej rovine sú v jednotlivých ročníkoch určené nové pojmy, ktoré má žiak vedieť aplikovať v jazykovom prejave. **V tejto práci som sa zamerala na nové pojmy a hlavne nové zručnosti v tvorbe nových slohových útvarov** v príslušnom ročníku. Uvádzam námety na navrhovanie spôsobov realizácie jednotlivých fáz, ktoré môže učiteľ rozpracovať, konkretizovať na vyučovaciu hodinu a využiť všetky prvky didaktickej štruktúry vzhľadom na potreby žiakov konkrétnej triedy (úlohy, metódy, učebné zdroje, materiálne prostriedky...). V podkapitolách uvádzam návrhy pre jednotlivé ročníky.

V príprave jednotlivých fáz odporúčame využívať jazykové komunikáty z bežnej praxe, blízkej žiakom. V prezentovaní nového javu sú vhodné písomné prejavy samotných žiakov, texty z prostredia školy – informácie, školské časopisy, texty z periodickej tlače, z umeleckej i odbornej literatúry, reklamné letáky, oznámenia a podobne. Okrem písomných komunikátov sú účinné zvukové a obrazové záznamy (vystúpenia, sekvencie z filmov, z televíznych a rozhlasových relácií, podujatia triedy, školy). Ich obsah má súvisieť s jazykovým javom, pojmom, zručnosťou, ktorý je pre žiakov neznámy. Prezentácia má byť podnetom na to, aby si žiak vybavil si a pomenoval svoj prekoncept – ako si žiak vysvetľuje daný jav svojimi doterajšími vedomosťami a skúsenosťami. Vnesenie rušivej udalosti, informácie má otvoriť alebo naznačiť problém, zlom v poznaní, aby si žiaci uvedomili, že je potrebné nájsť riešenie a že budú to oni, ktorí budú objavovať riešenie. Mali by si zažiť skúsenosť, preto by logicky mali pracovať s jazykovým prejavom, analyzovať ho, upravovať, opravovať, tvoriť a pritom si pomáhať potrebnými zdrojmi. Skúsenosť majú žiaci spracovať za pomoci učiteľa do pomenovania nového poznatku a hodnotenia jeho významu pre vlastnú jazykovú prax. V riešení využijeme prácu v skupinách, možnosti interaktívnej tabule, IKT a pod. Časové rozvrhnutie môžeme naplánovať na potrebný počet vyučovacích hodín, prípadne môže mať formu žiackeho projektu.

3.1 Opis pracovného postupu

Slovenský jazyk – 5. ročník

Obsahový štandard: Opis pracovného postupu

Výkonový štandard:

Optimálny výkon:

- Žiak vie vytvoriť na zadanú alebo voľnú tému komplexný opis pracovného postupu s dodržaním časovej a logickej postupnosti.

Minimálny výkon:

- Žiak vie s pomocou učiteľa vytvoriť opis jednoduchého pracovného postupu.

Metódy a formy: práca v skupinách, zážitkové učenie

Učebné zdroje a pomôcky: internet, materiál na vytvorenie bábok

Časová realizácia: 4 vyučovacie hodiny – možnosť spojiť s časovou dotáciou v literárnej výchove.

Východisko: Tvorba opisu pracovného postupu je pre žiakov 5. ročníka nový poznatok a nová zručnosť. Je to však činnosť žiakom blízka, predpokladáme, že majú isté skúsenosti, a preto ich využijeme nato, aby na základe usmerňovaného zážitkového – skúsenostného učenia objavili postup, ako vytvoriť opis pracovného postupu. Ako námet využijeme učivo z literárnej výchovy – bábková hra, ktorá ako žáner je blízka žiakom v tomto veku, a pomôže navodiť situáciu, v ktorej si žiaci neuvedomujú, že sa učia. Využijeme ich bezprostrednosť na aktivizáciu a schopnosť uvažovať nad tým, čo robili a prečo to robili. Časovo môžeme tvorbu opisu pracovného postupu zaradiť po osvojení si poznatkov o bábkovej hre.

Alternatíva: prepojenie obidvoch tém do jedného projektu.

1.vyučovacia hodina

Predstavenie nového javu, procesu, informácie a vyjadrenie žiackych prekonceptov

- Dramatizované čítanie časti scenára bábkovej rozprávky, ktorý žiaci navrhli na hodine literárnej výchovy.
- Rozhovor o vytvorenej bábkovej hre: Ktoré postavy vystupujú v bábkovej hre? Aký názov dali hre. Prečo ju takto nazvali? (Rozhovor smerujeme k pomenovaniu hlavnej myšlienky.)
- Učiteľ prezentuje ukážku z bábkovej hry stvárnenej bábkohercami (možnosť využiť internet).
- Žiaci pomenujú žáner, znaky bábkovej hry, identifikujú druh bábok v sledovanej ukážke.

Vnesenie rušivej informácie:

- Učiteľ oznámi žiakom úlohu: bábkovú hru, ktorú ste navrhli, skúsime zahrať. Čo nato potrebujeme? Predpokladáme, že žiaci navrhnu - bábky.
- Rozhovor: Ako vznikli bábky? Ako sa pripravujú bábky?
- Úloha pre žiakov: Pripraviť v skupinách pre navrhnutý scenár bábkovej hry bábky: Žiaci navrhnu postup prípravy jednej bábky pre svoju hru. Na základe vytvoreného návrhu sa dohodnú, čo budú potrebovať na jej zhotovenie a prinesú si materiál na nasledujúcu hodinu.

2. vyučovacia hodina

- Žiaci pripravíajú jednu bábkú – postavu z hry
- Prezentácia vytvorenej bábkú a postupu, ako bábkú pripravili
- Reflexia žiakov – ako sa nám pracovalo, čo nám robilo problém, na čom sme sa rýchlo dohodli, čo nás pobavilo
Spätná väzba spolužiakov z iných skupín
Porovnanie postupov jednotlivých skupín.
- Zhrnutie: Sú navrhnuté postupy skupín správne? Ako to zistíme? Čo potrebujeme, keď chceme niečo vytvoriť?
- Motivácia na ďalšiu hodinu – pozrieme sa, ako postupovali v príprave bábkú iní.

3. vyučovacia hodina

Reštruktúrovanie pôvodných predstáv – prijatie novej predstavy o pozorovanom jave

- Sledovanie postupu v tvorbe bábkú (www.infovekáčik.sk/marec 2005), rozprava o bábkovom divadle a podobne.
- Porovnanie s vlastným postupom. V čom sa zhoduje postup, v čom sa odlišuje? Zamerať sa na štruktúru opisu postupu.
- Čo by malo byť v návrhu, aby sa dalo podľa neho pracovať? Ako vytvoriť opis pracovného postupu?
Riešenie úloh v učebnici SJ pre 5. ročník, str. 129.
Vyvodenie znakov opisu pracovného postupu
- Ako využijem nový poznatok?
Korekcie pôvodných návrhov: Ako by ste upravili svoj pôvodný postup?
(Práca v skupinách)
- Prezentácie upravených návrhov

4. vyučovacia hodina

- Príprava bábok podľa upraveného opisu pracovného postupu
- Reflexia činnosti: Čo nám pomáhalo pri príprave bábkú?
- Zhrnutie: hodnotenie využitia opisu, na čo nám slúži?
- Porovnanie vytvorených bábok s prvým pokusom v tvorbe bábkú.
- Dramatizácia – skupiny zahrajú ukážku zo svojho scenára s vytvorenými bábkami.
- Reflexia, spätná väzba od učiteľa a spolužiakov k dramatizovaným výstupom skupín

3.2 Vnútoraná kompozícia

Slovenský jazyk – 6. ročník

Obsahový štandard: úvod, zápleтка, vyvrcholenie, obrat, rozuzlenie, ja-rozprávanie

Výkonový štandard:

Optimálny výkon:

Žiak vie

- identifikovať časti vnútornej kompozície rozprávania (úvod, zápleтка, vyvrcholenie, obrat, rozuzlenie).
- pri vlastnej tvorbe umeleckého textu aplikovať svoje vedomosti o vnútornej kompozícii textu a vytvoriť rozprávanie, v ktorom sú obsiahnuté všetky jeho fázy.

Minimálny výkon:

- identifikovať úvod, zápleтку a záver vo vnútornej kompozícii rozprávania.
- pri vlastnej tvorbe umeleckého textu s pomocou učiteľa vytvoriť primeranú zápletku.

Metódy a formy: práca v skupinách, zážitkové učenie

Učebné zdroje a prostriedky: učebnica Slovenský jazyk pre 6.ročník ZŠ, slohové práce žiakov z 5. ročníka

Časová realizácia: 3 vyučovacie hodiny – možnosť spojiť s časovou dotáciou v literárnej výchove.

Východisko: Pojem vnútoraná kompozícia ako nový poznatok sa zavádza až v 9. ročníku, jednotlivé fázy vnútornej výstavby rozprávania sú novými pojmami pre 6. ročník. Učivo si vyžaduje prácu s kompletným textom (rozprávanie alebo divadelná hra) a je vhodné spojiť ho s učivom literárnej výchovy. Žiaci si vybavujú poznatky o rozprávaní, ktoré získali v 5. ročníku – učili sa tvoriť rozprávanie s prvkami opisu.

1.vyučovacia hodina

Predstavenie nového javu, procesu, informácie a vyjadrenie žiackych prekonceptov

- Rozhovor so žiakmi o tom, či radi počúvajú príbehy iných, či radi rozprávajú iným svoje zážitky, čím dokážu zaujať pozornosť poslucháča, aké príbehy radi počúvajú, pozerajú, čítajú. Aké príbehy sami vytvorili, ako sa im darilo, čo sa zatiaľ o rozprávaní naučili?
- Učiteľ poskytne žiakom ich slohové práce, ktoré napísali v 5. ročníku. Nasleduje reflexia vlastného textu. Učiteľ sa pýta, čo si myslia o rozprávaní, ktoré napísali? Žiaci vyjadrujú svoje názory.

Vnesenie rušivej udalosti:

- Učiteľ položí otázku, aké je podľa nich dobré rozprávanie, dobrý príbeh? Žiaci navrhnu svoje predstavy v skupinách, prezentujú a diskutujú o nich. Podľa svojich predstáv navrhnu osnovu rozprávania na vybranú tému. Diskusia o tom, ako dosiahneme, aby bol príbeh zaujímavý? Ako si to overíme?

2. vyučovacia hodina

Reštrukturovanie pôvodných predstáv – prijatie novej predstavy o pozorovanom jave

Aké by malo byť dobré rozprávanie? Zistíme v nasledujúcich aktivitách:

- Čítanie textu v učebnici (str. 59).
Čo je obsahom jednotlivých častí? Porovnajte jednotlivé časti, ako sa dej vyvíja, k čomu smeruje? Pomenujte každú časť: úvod,,.....,.....,.....,
Zistite v učebnici, ako sa tieto fázy deja odborne nazývajú. Sú to výstižné pojmy?

Aplikácia nového poznatku:

- Zistite, či vo vašich návrhoch na dobrý príbeh ste uvažovali o tom, ako sa má príbeh vyvíjať?
Upravte svoju pôvodnú osnovu rozprávania podľa fáz deja.
- Reflexia: Ako vám to môže pomôcť pri tvorbe rozprávania.

3. vyučovacia hodina

Tvorba príbehov

- Prezentácia príbehov v skupine
- Výber najlepšieho
- Prezentácia vybraných príbehov jednotlivých skupín
- Spätná väzba (fázy deja)

Kto rozprával zážitok: analýza textu – vyvodenie znakov ja–rozprávania

Čo vieme viac o tvorbe rozprávania v porovnaní s 5. ročníkom.

- Ako by ste upravili svoje rozprávanie, napísané v 5. ročníku, podľa nových poznatkov?
- Žiaci reflektujú, čo sa naučili, čo „objavili“, hodnotia, ako to môžu pre seba využiť.

3.3 Príhovor

Slovenský jazyk – 7. ročník

Obsahový štandard: Príhovor. Artikulácia, sila hlasu, gestikulácia, mimika, sila hlasu

Výkonový štandard:

Optimálny štandard:

Žiak vie

- vytvoriť na zadanú alebo voľnú tému príhovor (prívet).
- v danej komunikačnej situácii zvoliť vhodný spoločenský tón v súlade s cieľom komunikácie a prostredím, v ktorom sa daná komunikácia uskutočňuje.
- v komunikácii zvláda zvukovú stránku prejavu: hlavný slovný prízvuk, artikuláciu, silu hlasu.
- vie v komunikačnej situácii plynulo a zrozumiteľne artikulovať a uplatňovať primeranú silu hlasu.
- uplatňovať tempo, prestávku a melódiu vo výpovedi.

Minimálny štandard:

- s pomocou učiteľa vytvoriť na zadanú tému príhovor (prívet).
- si po usmernení učiteľom zlepši artikuláciu a vo svojej výpovedi uplatňuje primeranú silu hlasu.
- vo svojej výpovedi uplatňovať prestávku.
- po usmernení učiteľom vo svojom ústnom prejave uplatniť primeranú silu hlasu.
- s pomocou učiteľa použiť taký spoločenský tón, ktorý je v súlade s cieľom komunikácie a prostredím, v ktorom sa táto komunikácia uskutočňuje.

Metódy a formy: práca v skupinách, zážitkové učenie

Učebné zdroje a prostriedky: videozáznamy, učebnica Slovenský jazyk pre 7. ročník ZŠ

Časová realizácia: 3 vyučovacie hodiny

Východisko: Samotný slohový útvar nie je pre žiakov neznámy, pretože sa s ním stretávajú vo svojom živote, majú možnosť sledovať ho v médiách, ale aj v súkromnom živote pri rôznych príležitostiach. Vytvorenie príhovoru ako spôsobilosť je však pre žiakov nová zručnosť, preto je dôležité aj vzhľadom na vek žiakov zvoliť vhodnú motiváciu, aby si uvedomili praktický význam tejto zručnosti a súčasne aj príležitosť formovať svoje komunikačné spôsobilosti v hovorení – vystúpenie na verejnosti vzhľadom na danú komunikačnú situáciu.

1.vyučovacia hodina

Predstavenie nového javu, procesu, informácie a vyjadrenie žiackych prekonceptov

Odporúčame situáciu, ktorá úzko súvisí so životom žiakov v triede a je pomerne obľúbená. Žiaci organizujú rôzne podujatia, napríklad triedne večierky, akadémiu, vystúpenia pre rodičov a podobne.

- Učiteľ vedie rozhovor o ich aktivitách s týmto zameraním. Zisťuje, aké podujatie v triede plánujú, resp. by chceli mať v tomto školskom roku alebo v danom období (aj v súvislosti s nejakým sviatkom).
- Požiada ich, aby pomenovali, čo by bolo treba pripraviť, koho pozvať a pod. Čím by mala začať aktivita a prečo? Kto otvorí podujatie? Vyvoláme diskusiu, počítame s tým, že budú rozdielne návrhy: triedny učiteľ alebo niekto zo spolužiakov? Keďže by to mala byť aktivita triedy, výber padne na žiakov.

Vnesenie rušivej udalosti:

Ako pripraviť „otvorenie“ podujatia?

- Čo má povedať na začiatku ten, kto otvorí podujatie? Ako má vystupovať?
Žiaci si v skupine premyslia a navrhnu obsah vystúpenia. (Dobrovoľná úloha: vyberú spolužiaka, ktorý predvedie krátke vystúpenie).
Po prezentácii porovnajú návrhy.
- Učiteľ prezentuje ukážky vystúpení (video z aktivity školy, ak je k dispozícii, príhovor z médií – súťaž detí, dobročinná akcia, príhovor významnej osobnosti a podobne).
Žiaci analyzujú obsah vystúpení a zistia, že by mohli doplniť do svoje návrhy.

2. vyučovacia hodina

Reštruktúrovanie pôvodných predstáv – prijatie novej predstavy o pozorovanom jave

Tvorba osnovy príhovoru (práca v skupinách)

- Žiaci riešia úlohy v učebnici.
- Prezentácia konceptu.
- Výber najlepšieho konceptu.
- Tvorba príhovoru na triednu akadémiu.

Reflexia, spätná väzba

3. vyučovacia hodina

Obsahom bude formálna stránka vystúpenia

- Žiaci jednotlivých skupín prečítajú príhovor. Ostatní vyjadrujú, čo sa im na spôsobe vystúpenia páčilo a čo by poradili?
- Cvičenie na tempo, silu hlasu, rozlišovanie gest
- Riešenie úloh v učebnici.
- Ukážky z vystúpení detí (napríklad na súťaži Hviezdoslavov Kubín – prístupné na internete)
- Nácvik vystúpenia v skupinách.
- Prezentácia zástupcov skupín. Spätná väzba od žiakov a učiteľa.
- Diskusia o tom, načo môžeme využiť nový poznatok, skúsenosť.

Tvorba príhovoru – samostatná práca (domáca úloha)

3.4 Debata

Slovenský jazyk – 8. ročník

Obsahový štandard: Debata

Výkonový štandard:

Optimálny štandard:

Žiak vie:

- samostatne zvolit' alebo sformulovať tému adekvátnu komunikačnej situácii.
- samostatne pohotovo sformulovať základné myšlienky na zvolenú tému a vysloviť ich výstižne, zrozumiteľne a plynulo.
- samostatne sformulovať súvislý logicky usporiadaný text na danú tému.
- sformulovať vlastný názor a pomocou argumentov ho obhajovať.
- na obhajobu vlastného názoru sformulovať objektívne aj subjektívne argumenty primeranej komunikácii (vie presvedčivo argumentovať).
- svoj názor kultivovaným spôsobom obhajovať.
- pri obhajobe svojho názoru správne argumentovať, správa sa asertívne. Vie sa pri obhajobe svojho názoru spoločensky ovládať.

Minimálny štandard:

Žiak:

- vie jednoduchým spôsobom vyjadriť svoj vlastný názor na určitú tému.
- usiluje sa na základe subjektívneho hodnotenia(subjektívnych dôvodov) obhájiť vlastný názor.

Metódy a formy: práca v skupinách, zážitkové učenie

Učebné zdroje a prostriedky: učebnica Literárna výchova pre 8.ročník ZŠ, učebnica Slovenský jazyk pre 8.ročník ZŠ nahrávky populárnych piesní

Časová realizácia: 3 vyučovacie hodiny – možnosť spojiť s časovou dotáciou v literárnej výchove.

Východisko: Debata je prirodzenou komunikačnou situáciou v živote ľudí vôbec, a teda aj v živote detí a mladých ľudí. Vyplýva to z potreby človeka vyjadriť svoje myšlienky, objasňovať nové javy, poznatky skúsenosti v komunikácii s inými ľuďmi. Zámerom je, aby sa žiaci naučili vyjadrovať svoje názory kultivovane.

Pojem debata, debatovať vnímajú žiaci vo význame rozprávať sa o niečom, avšak debatu ako organizovanú komunikáciu ešte nepoznajú. Preto by malo byť východiskom prirodzená situácia, v ktorej žiaci nebudú uvedomovať, že ide o ciele situáciu.

1.vyučovacia hodina

Predstavenie nového javu, procesu, informácie a vyjadrenie žiackych prekonceptov

Odporúčame realizovať aktivity v prepojení s literárnou zložkou Na začiatku školského roka sa zoznamujú žiaci s tým, čo ich v literárnej výchove čaká. Môžu si len tak listovať v učebnici. Zistia, že to bude opäť literárny druh – poézia, próza a dráma.

Vnesenie rušivej udalosti

Vyzveme ich, aby vyjadrovali svoje názory na tému: poézia. Keďže žiaci viac vnímajú populárnu pieseň, a to nielen cez hudbu, ale aj texty, využijeme ich záujem ako podnet na

debatu o poézii. Ukážky populárnych piesní by mohli navodiť pozitívnu atmosféru, ale aj vyvolať spontánne reakcie žiakov.

- Učiteľ kladie otázky, napríklad: Prečo ľudia počúvajú populárne piesne? Aké témy vás zaujmú a ktoré nie? Čo si všímate viac, hudbu alebo text. Ktoré piesne vás zaujali a prečo? Ktorý interpret vás zaujal a čím? Predpokladáme, že žiaci sa vzhľadom na tému zapoja a budú vyjadrovať svoje názory.
- Debata sa realizuje prostredníctvom kooperatívnej techniky Akvárium: žiaci sedia v dvoch kruhoch. Jeden debatuje, druhý pozoruje.
- Žiaci si vymenia miesta a roly a debatujú o textoch piesní. Aké texty sa im páčia? Ktoré si vybavujú z pamäte?
- Pozorovatelia v oboch debatách si zaznamenávajú, čo videli, počuli.
- Reflexia – čo sa mi páčilo, čo bolo dobré, čo nie, atď.
- Pomenujú formu komunikácie – pravdepodobne uvedú diskusiu, možno debatu. Čo to bolo? Čo bolo účelom komunikácie?

Domáca úloha: napíšte svoj názor na tému *Poézia a ja*.

2. vyučovacia hodina

Reštruktúrovanie pôvodných predstáv – prijatie novej predstavy o pozorovanom jave

Prezentácia názorov na tému *Poézia a ja* (diskusia)

- Žiaci prednesú svoje príspevky, moderátor (učiteľ alebo vybraný žiak) zhrnie názory a navrhne riešenie, ktoré z nich vyplýva.
Reflexia činnosti.

Vyvodenie pojmu debata

- Porovnanie aktivít (akvárium – 1. vyučovacia hodina, diskusia – 2. vyučovacia hodina).
- Vyvodenie rozdielov a definovanie pojmov *debata*, *diskusia*.

3. vyučovacia hodina

Systematizácia poznatku

- Riešenie úloh v učebnici.

Aplikácia poznatkov

- Žiaci navrhnu pravidlá komunikácie pri debatach.
- Realizácia debaty na dohodnutú tému.
- Spätná väzba od spolužiakov a učiteľa – rešpektovanie znakov debaty a pravidiel komunikácie.
- Reflexia: Čo som získal, v čom som sa zdokonalil v komunikácii, čo mi pomáhalo, čo mi prekážalo a pod.

3.5 Jazykové štýly

Slovenský jazyk – 9. ročník

Obsahový štandard: Jazykové štýly

Výkonový štandard:

Optimálny štandard:

Žiak vie:

- rozlíšiť, porovnať a vysvetliť pojmy: náučný štýl, administratívny štýl, rečnícky štýl, umelecký štýl, publicistický štýl;
- na základe analýzy jednotlivých textov identifikovať, systematizovať a zovšeobecniť poznatky o jazykových štýloch;
- porovnať a odlíšiť texty jednotlivých jazykových štýlov;
- samostatne aplikovať svoje vedomosti o jednotlivých jazykových štýloch pri transformácii z jedného žánru do druhého.

Minimálny štandard:

Žiak vie:

- reprodukovať definície pojmov: náučný štýl, administratívny štýl, rečnícky štýl, umelecký štýl, publicistický štýl;
- reprodukovať definície niektorých jazykových štýlov;
- s pomocou učiteľa a podľa vopred stanovených kritérií porovnať jednotlivé jazykové štýly.

Metódy a formy: práca v skupinách, zážitkové učenie

Učebné zdroje a prostriedky: internet, knižnica, učebnica Slovenský jazyk pre 9.ročník ZŠ, texty – ukážky jazykových štýlov, videozáznamy komunikačných situácií

Časová realizácia: 3 vyučovacie hodiny

Východisko: Učivo o jazykových štýloch umožňuje systematizáciu poznatkov o jednotlivých jazykových rovinách, je priestorom na aplikáciu poznatkov podľa cieľa komunikácie a uvedenie si potreby ovládania jazykových kompetencií pre kvalitnú, zrozumiteľnú a kultivovanú komunikáciu. Jednotlivé jazykové štýly a ich znaky ponúkajú porovnávanie. Na tomto postupe je založená úvodná vyučovacia hodina k jazykovým štýlom, konkrétne učivo o jednotlivých štýloch je zaradené priebežne do tematických celkov.

1. vyučovacia hodina

Predstavenie nového javu, procesu, informácie a vyjadrenie žiackych prekonceptov

Odporúčame vychádzať z poznatkov, ktoré žiaci majú o štýle vo všeobecnom význame slova

- Brainstorming k slovu *štýl*, tvorba prívlastkov k slovu *štýl*, vysvetlenie spojení: *módny štýl, štýl obliekania, hudobný štýl, výtvarný štýl, štýl bývania*. Hľadanie príkladov na internete
- Zhrnutie pojmu *štýl*.

Vnesenie rušivej udalosti

Učiteľ prezentuje ukážky komunikácie na rovnakú tému z rôznych štýlov (obrazová alebo textová). Čím sa ukážky odlišovali štýlom vyjadrovania? Boli v jednotlivých ukážkach použité vhodné štýly vyjadrovania?

- Analýza jazykovej stránky ukážok v skupinách – každá skupina má jednu ukážku. Pokúsiť sa určiť štýl textu ukážky.

2. vyučovacia hodina

Reštruktúrovanie pôvodných predstáv – prijatie novej predstavy o pozorovanom jave

Čo je jazykový štýl? Aké jazykové štýly rozlišujeme?

- Riešenie úloh v učebnici (str. 5 – 7)
Vyvodenie pojmu *jazykový štýl*.
Druhy jazykových štýlov – podľa tabuľky v učebnici (str. 115)
- Kontrola riešenia úlohy – skupiny zaradia svoju ukážku k príslušnému štýlu a porovnajú s pôvodným riešením.
- Zhrnutie: pomenovanie znakov štýlu daného textu.
- Príprava ukážok krátkych textov na tému *Počasia* podľa zadanej komunikačnej situácie (vyhľadávanie na internete, v knižnici)
Prezentácia vybraných ukážok a argumentácia za pomoci znakov príslušného štýlu.
Spätná väzba spolužiakov a učiteľa (správny výber ukážky k danému štýlu).
- Diskusia: príklady nevhodného štýlu vyjadrovania, dôsledky.
- Reflexia: význam nového poznatku pre komunikačnú prax.

ZÁVER

Cieľom práce bolo prezentovať námety na prípravu vyučovania, v ktorom žiaci svojou aktívnou činnosťou prichádzajú na nové poznatky. Vyučovanie, v ktorom objavujú, pretože im to umožnil ich učiteľ. Možno by bolo pohodlnejšie, keby žiakom odovzdal učiteľ nové poznatky. Ušetrili by čas i námahu. Nevyužili by však svoje možnosti – predchádzajúce vedomosti, doterajšie skúsenosti, prirodzenú zvedavosť a schopnosť myslieť a hľadať súvislosti, objavovať zmysel nových poznatkov.

O konštruktivizme učitelia vedia, rozumejú jeho význam. Potrebujú však podnety a vlastnú skúsenosť, ktorá ich presvedčí o význame objavovania pre samotných žiakov. Model, prezentovaný v tejto práci, s veľkým záujmom sledovali a reflektovali učitelia na kontinuálnom vzdelávaní a využili ho aj vo vlastných návrhoch, prezentovaných pri ukončení vzdelávania, čím potvrdili aktuálnosť a významnosť tejto témy.

Námety, prezentované v práci, môžu učitelia využiť v príprave na vyučovanie, avšak je potrebné ich modifikovať vzhľadom na potreby žiakov vo svojej triede. Samotné skúsenosti ukázu učiteľovi, ako pripravovať žiakom podmienky na aktívne učenie sa. Príklad skúsenosti učiteľky, ktorá realizovala pedagogické skúmanie a spracovala jeho výsledky, ukazuje, že systematická práca prináša prospech žiakom a učiteľovi cenné informácie o sebe. Vyžaduje si dostatok času a energie vo fáze prípravy vyučovacieho procesu. Rovnako aj vytrvalosť v zmene prístupu žiakov, ak boli zvyknutí na odovzdávanie poznatkov bez výraznejšieho aktívneho zapojenia. Trpezlivosť a optimizmus potrebujú všetci – žiaci pri objavovaní a učitelia pri ich vedení.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. Franc, D., Zounková, D., Martin, A. 2007. Učení zážitkem a hrou. Computer Press, Brno. 2007. ISBN 978-80-251-1701-9
2. Kariková, S. 2001. Osobnosť učiteľa a jeho interakcia so žiakmi. Metodické centrum, Banská Bystrica. 2001. ISBN: 80-8041-390-8
3. Krajčovičová, J. – Kesselová, J. 2009. Slovenský jazyk pre 5. ročník základnej školy a 1. ročník gymnázia s osemročným štúdiom. SPN, Bratislava. 2009. ISBN: 978-80-10-01787-4
4. Krajčovičová, J. – Kesselová, J. 2009. Slovenský jazyk pre 6. ročník základnej školy a 2. ročník gymnázia s osemročným štúdiom. SPN, Bratislava. 2009. ISBNY: 978-80-10-01800-0
5. Krajčovičová, J. – Kesselová, J. 2010. Slovenský jazyk pre 7. ročník základnej školy. SPN, Bratislava. 2010. ISBN: 978-80-10-01840-6
6. Krajčovičová, J. – Kesselová, J. 2011. Slovenský jazyk pre 8. ročník základnej školy a 3. ročník gymnázia s osemročným štúdiom. SPN, Bratislava. 2011. ISBN: 978-80-10-02039-3
7. Krajčovičová, J. – Kesselová, J. 2011. Slovenský jazyk pre 9. ročník základnej školy a 4. ročník gymnázia s osemročným štúdiom. SPN, Bratislava. 2011. ISBN: 978-80-10-02106-2
8. Lapitka, M. 2009. Didaktické zásady novej koncepcie vyučovania literatúry a osnovania učebníc na strednej škole. Metodicko-pedagogické centrum, Bratislava. 2009. ISBN:978-80-8052-340-4
9. Štátny vzdelávací program (ISCED 2). Dostupné na <<http://www.statpedu.sk>>
10. Tóthová, R. 2008. Konštruktivistický prístup vo vyučovaní ako možnosť rozvoja myslenia a porozumenia textu. In: Gavora, P. a kol.: Ako rozvíjať porozumenie textu u žiaka. Enigma, Nitra. 2008. ISBN 978-80-89132-57-7
11. Turek, I. 2004. Inovácie v didaktike. Metodicko-pedagogické centrum, Bratislava. 2004. ISBN: 80-8052-188-3

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Návrh vyučovacej hodiny (bloku) v literárnej výchove – didaktický konštruktivizmus

Príloha 2 Vyhodnotenie metodiky výučby literárnej výchovy vychádzajúcej z konštruktivistických teórií podľa tzv. modelu konceptuálnej zmeny

Návrh vyučovacej hodiny (bloku) v literárnej výchove – didaktický konštruktivizmus

Ročník: šiesty

Autor: Mgr. Judita Karáseková, ZŠ s MŠ Kalinovo

Kód skupiny účastníkov: BBA01_0045_2010_PKRO

Názov tematického celku: Príbehy zo života detí

Učivo vyučovacieho bloku: Marta Hlušiková, Bojujeme u riaditeľa; slangové slová – zavedenie nového pojmu

Ciele vyučovacieho bloku:

Kognitívne:

žiak bude vedieť:

- vyhľadať slangové slová v texte
- zdôvodniť výskyt slangových slov ako charakterizačného prostriedku postáv
- rozlíšiť hlavné a vedľajšie postavy
- charakterizovať liter. postavy
- definovať ja-formu rozprávania
- vysvetliť na kompozíciu ukážky

Psychomotorické: samostatne vyhľadať údaje v texte a na internete (bibliografické - týkajúce sa autorky)

Afektívne: žiak dokáže preukázať pomoc slabším, ohrozeným, nie je ľahostajný vo vzťahu k základným ľudským hodnotám (pravda a lož).

Učebné zdroje, pomôcky: Mgr. Daniela Petříková: Literárna výchova pre 6. ročník základných škôl, www.hlusikova.host.sk, www.prevenciasikanovania.sk, kniha Marty Hlušikovej: Neznášam, keď ma hladkajú po hlave, videozáznam šikanovania na čínskych školách – internetový zdroj, Krátky slovník slovenského jazyka

Metódy a formy práce: forma kooperatívnej skupinovej práce, riadený rozhovor, práca s literárnym textom

Scenár vyučovacieho bloku

A. Predstavenie nového javu - učiteľ začne rozprávať na tému šikanovania a premietne žiakom videozáznam o šikanovaní na čínskych školách. Po prehliadnutí im kladie otázky typu: *Už ste o tom počuli? Už ste to zažili? Aká je vaša skúsenosť?*

B. Vnesenie rušivej udalosti – vyučujúci oboznámi žiakov s tým, kde všade dochádza k šikanovaniu (aj kyberšikanovanie, na ktoré si majú dať pozor pri komunikácii prostredníctvom internetu). Dochádza k nemu aj na slovenských školách. Vede riadený rozhovor so ž. na danú tému.

C. Reštruktúrovanie pôvodných predstáv - žiaci pracujú v skupinách, hľadajú správne riešenia zadaných úloh (vyhľadávanie v čítankovom texte, v knihe M. Hlušikovej, Neznášam, keď ma hladkajú po hlave, v KSSJ, na internete).

Činnosti učiteľa – rozdelenie žiakov do skupín, pozorovanie a usmerňovanie práce žiakov. Kontrola jej výsledkov formou otázok a odpovedí.

Po prezentácii výsledkov práce skupín prebehne fáza fixácie informácií, ku ktorým žiaci dospeli.

Úlohy pre skupiny:	Kritériá úspešnosti
<p>1. K šikanovaniu dochádza aj na slovenských školách. Akú radu by ste dali svojmu rovesníkovi, aby prestal byť obeťou útokov starších a silnejších spolužiakov? Ako pomohli piatakovi Jakubovi siedmačky Petra a Klára? Odpoveď vyhľadajte v knihe M. Hlušikovej na str.74.</p> <p>Pokúste sa nájsť informácie o šikanovaní a možnej pomoci obetiam násilia na internete.</p>	<p>argumentácia na základe odpozorovania, správnosť</p>
<p>2. Stáva sa, že sa prípadná obeť šikanovania zmení zhodou nepriaznivých okolností na útočníka. Povedzte, ako by takáto situácia mohla nastať? Stala sa podobná nepríjemnosť aj piatakovi Jakubovi? Ak áno, vysvetlite, kto pomohol pri odhalení skutočných vinníkov. Práca s textom v liter. čítanke na str. 107-108.</p>	<p>logickosť, argumentácia, originalita,</p>
<p>3. Vypíšte mená hlavných a vedľajších postáv úryvku. Čo vás zaujalo na pomenovaniach učiteľov (matematikár Skúpy, učka výtvarnej Bublina)? Pokúste sa objasniť spisovateľkin zámer. Kto je rozprávačom príbehu, ako voláme túto formu rozprávania?</p>	<p>správnosť, logickosť</p>
<p>4. Hlavnými postavami sú dvanásťročné dievčatá Petra a Klára, žiačky ZŠ. Akým spôsobom na túto skutočnosť spisovateľka poukazuje? Všímajte si slovnú zásobu Petry v jej prehovoroch. Vypíšte do zošita slová, slovné spojenia, ktoré používa (liter. text str. 107). Do ktorej vrstvy SZ by ste tieto slová zaradili – pomôžte si KSSJ, prečítajte výklad uvedených slov a ich zaradenie v slovnej zásobe (slangové, expresívne slová).</p>	<p>správnosť, logickosť</p>
<p>5. Aj Klárin jazykový prejav je nezvyčajný. Čím si vysvetľujete túto skutočnosť?</p>	<p>originalita, tvorivosť</p>
<p>Vysvetlenie nájdete v knihe M. Hlušikovej na str. 19. Napíšte stručnú charakteristiku tejto postavy.</p>	<p>správnosť</p>
<p>6. Po prečítaní úryvku v literárnej čítanke zostavte jeho osnovu v súlade s vnútornou kompozíciou prozaického diela (úvod, zápleтка, zauzlenie,...), zoštylizujte hlavnú myšlienku ukážky. Zreprodukuje úryvok za pomoci osnovy pred spolužiakmi.</p>	<p>argumentácia, správnosť</p>
<p>7. Spisovateľka čerpala námet pre svoju knihu zo školského prostredia, zo života dospelievajúcej mládeže. Ako si vysvetľujete skutočnosť, že tak dôverne pozná túto problematiku? Vyhľadajte odpoveď na uvedenú otázku na internete, zapíšte do zošitov aj ďalšie vyhľadané údaje o živote a literárnej tvorbe Marty Hlušikovej. Akým životným krédom sa riadi? („Per aspera ad astra“, Cez obtiaže k hviezdám, Seneca Ml.) Vysvetlenie myšlienky.</p>	<p>argumentácia, správnosť</p>

Vo fáze fixácie získaných poznatkov žiaci doplnia a zapíšu do zošitov poučenie o slangových slovách

Vyhodnotenie metodiky výučby literárnej výchovy vychádzajúcej z konštruktivistických teórií podľa tzv. modelu konceptuálnej zmeny

Po štúdiu dostupnej odbornej knižnej, časopiseckej a zborníkovej literatúry som vypracovala návrh metodiky výučby literárnej výchovy. Návrh metodiky literárnej výchovy vychádza z konštruktivistických teórií, v ktorých som našla možnosť riešenia môjho odbornometodického problému. Konštruktivistické teórie odporúčajú pracovať podľa tzv. modelu konceptuálnej zmeny, ktorý ma motivoval pri vypracovaní návrhu metodiky literárnej výchovy v 6. ročníku. V návrhu metodiky som vypracovala deväť príprav na vyučovaciu hodinu z tematického celku dobrodružná literatúra. Po teoretickej príprave a spracovaní projektu pedagogického kváziexperimentu som sa zamerala na jeho realizáciu. Získanými štatistickými údajmi zo vstupného a výstupného merania som vyvodila vyhodnotenie návrhu metodiky literárnej výchovy.

Vyučovaním podľa konštruktivistických teórií, modelom konceptuálnej zmeny, sa úplne zmenila moje doterajšia príprava na vyučovací proces, zmenil sa podiel mojej aktívnej účasti na vyučovaní a podiel aktívnej účasti žiakov na vyučovaní. Moja aktivita, čiže aktivita učiteľa sa preniesla z vyučovacej hodiny na domácu prípravu. Tým, že som sa usilovala o zvýšenie aktívneho učenia sa žiakov na hodine, vyžadovalo to kvalitnú prípravu s vytvorením strategických metód, foriem a postupov práce, ktorými by som aktívne učenie sa na vyučovaní zabezpečila a dosiahla v spolupráci so žiakmi. Pre žiakov som vytvorila problémové úlohy, ktoré riešili na vyučovacej hodine v skupinách, pričom ich práca vychádzala z práce s textami.

Touto zmenou doterajšej činnosti na vyučovaní sa žiaci stali aktívnymi. Môj výklad nového učiva a snaha o spoločnú interpretáciu textu so žiakmi boli vystriedané aktívnou skupinovou prácou. Skupinová práca priniesla možnosť dosiahnutia úspechu i prospechovo slabším žiakom. Žiaci sa naučili prezentovať vlastné názory, vypočuť si názory iných žiakov a reagovať na ne. Naučili sa zaujať postoj k téme, argumentovať a asertívne komunikovať. Do istej miery sa zmenila aj klíma v triede. Táto trieda vyniká dobrou súdržnosťou a priateľskými vzťahmi medzi žiakmi navzájom i medzi mnou a žiakmi. Zvolenými strategickými postupmi práce sa tieto pozitíva ešte znásobili. Z vyučovacích hodín bolo odstránené ojedinele sa vyskytujúce napätie predovšetkým u slabšie prospievajúcich žiakov. Zároveň sa do vyučovania vniesol záujem žiakov, ktorý tam predtým chýbal. Žiaci sa na vyučovanie literárnej výchovy tešili, zaujímalo ich, čo ich čaká na vyučovacej hodine. Uvedomila som si to hneď po prvej kváziexperimentálnej vyučovacej hodine, keď sa ma žiaci opýtali, či aj nabudúce budeme „takto“ pracovať. Kooperáciou sa posilnili väzby medzi žiakmi, posilnila sa pozitívna vzájomná závislosť, individuálna zodpovednosť, ale aj formovanie sociálnych zručností a asertívna komunikácia. Žiaci vytvárali skupiny na základe dobrovoľnosti a po druhej vyučovacej hodine rozdelenie do skupín nebolo žiadnym problémom a trvalo veľmi krátko. Žiaci veľmi rýchlo pochopili výhody skupinovej práce a práca v skupinách pre nich znamenala zodpovednú prácu, snahu o vyriešenie zadaných problémových úloh, partnerstvo, možnosť vyjadriť vlastnú skúsenosť, zážitok, názor, priateľskú atmosféru.

Učenie literárnej výchovy už nebolo pre žiakov nudné. Literárna výchova im priniesla zážitkové učenie sa, v ktorom sa cenila vlastná skúsenosť žiakov, názor žiakov na tému vyučovacej hodiny. Žiaci si nové poznanie konštruovali sami vlastnou poznávacou činnosťou

a získaný poznatok zaradili do svojho poznávacieho systému. Ciele vyučovacej hodiny orientované na vyššie oblasti revidovanej Bloomovej taxonómie priniesli do vyučovania tvorivosť. Na literárnej výchove nebol ničím výnimočný smiech a kreatívna práca žiakov. Dominantné postavenie učiteľa vystriedalo postavenie žiakov, ktorých aktívna činnosť tvorila celý priebeh vyučovacej hodiny. Moja úloha spočívala vo funkcii facilitátora. Pomáhala som, pokiaľ si žiaci v skupinách svoju pomoc vyžiadali, usmerňovala som ich skupinovú prácu.

Súčasťou každej vyučovacej hodiny bola spätná väzba. Žiaci sa vyjadrovali k vlastnému podielu na skupinovej práci a zároveň aj hodnotili celkovú prácu skupiny. Vedeli oceniť kvalitu vlastnej práce, ale dokázali pomenovať aj nedostatky. Záverečnými výstupmi žiakov boli klasifikovaný literárny projekt, tematický test a neklasifikovaný vlastný text dobrodružnej prózy.

Práca podľa modelu konceptuálnej zmeny je založená na riešení problémových úloh, prostredníctvom ktorých si žiaci konštruujú vlastné poznanie. Žiaci boli aktívni počas celej vyučovacej hodiny, a tým sa prirodzene zvýšil aj výskyt situácií, v ktorých prebieha aktívne učenie sa a samotný čas aktívneho učenia sa.

Z jednotlivých oblastí posudzujúcich mieru aktívneho učenia sa žiakov na vyučovacej hodine som najnižšie skóre zaznamenala v oblasti miesta učenia sa. Dotazníkové hárky, v ktorých sú zaznamenané odpovede žiakov svedčia o tom, že niektorí žiaci ešte stále potrebujú domácu prípravu. Väčšina žiakov sa skoro všetko alebo vo väčšej miere naučí v škole, ale niekoľko žiakov vyžaduje približne rovnaký podiel učenia sa nielen v škole, ale i doma.

Na záver môžem konštatovať, že návrh metodiky výučby literárnej výchovy vychádzajúci z konštruktivistických teórií má prínos vo zvyšovaní miery aktívneho učenia sa žiakov. Zo získaných výsledkov pedagogického kváziexperimentu som vyvodila odporúčania pre prax. Odporúčam pracovať podľa modelu konceptuálnej zmeny, pretože:

- systém práce pomáha v rozvíjaní poznávacích procesov žiakov,
- žiaci si osvojujú faktické, konceptuálne, procedurálne, metakognitívne poznatky,
- žiaci si rozvíjajú techniky práce s viacerými textami pomocou riešenia problémových úloh,
- rozvíja sa čitateľská gramotnosť žiakov,
- vyučovanie je prepojené s reálnou skúsenosťou žiakov a do vyučovania vstupuje skúsenostný a zážitkový princíp,
- vyučovanie a učenie sa žiaka predpokladá jeho aktívny prístup,
- rozvíja sa pozitívna klíma, komunikácia, tvorivosť, kľúčové kompetencie, osobnosť žiaka.

Očakávam, že atestačná práca pomôže aj iným pedagógom, ktorí sa stretávajú s rovnakým problémom (nízka aktivita učenia sa žiakov) v ich výchovno-vzdelávacej práci. Atestačná práca môže byť inšpiráciou pri hľadaní, nájdení a odstraňovaní bariér aktívneho učenia sa žiakov. Odporúčaný spôsob práce je možné uplatniť nielen vo vyučovaní literárnej výchovy, ale aj vo vyučovaní slovenského jazyka, dejepisu, geografie, biológie, občianskej náuky, etickej výchovy a i.

Ivana Končeková: Aktívne učenie sa literárnej výchovy v základnej škole. Atestačná práca k 1. atestácii. MPC Banská Bystrica, 2012